

ข่าวประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๑๑๔ สุขุมวิท ๒๓ แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐ โทรศัพท์ ๐-๒๖๔๙-๕๐๐๐
ภายใน ๑-๕๖๖๖ โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๒๖๕๘-๐๓๑๑

ข่าวจากหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับประจำวันที ๑๕ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๗ หน้า ๑๘ มูลค่าข่าว ๖๔๒,๘๗๐.-

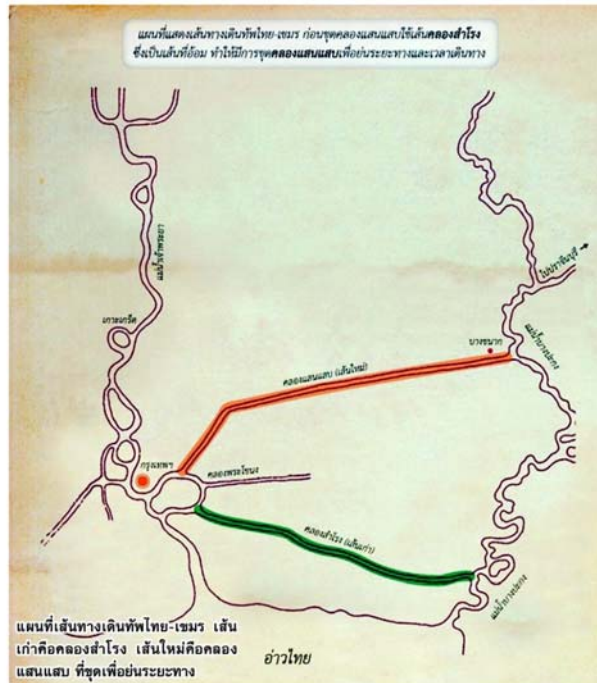
ศูนย์สารสนเทศและการประชาสัมพันธ์ ได้จัดระบบข่าวสิ่งพิมพ์ สนใจดูที่ได้ <http://news.swu.ac.th/newsclips/>

ประวัติศาสตร์ ‘บนทางทัพ’ ไทย-กัมพูชา ก่อนเป็นประตู ‘เศรษฐกิจ’

“เมืองพระนคร” หรือเมืองพระนครศรีอยุธยาปัจจุบันตั้งอยู่ในจังหวัดเสียมราฐ ประเทศกัมพูชา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริให้ เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์) นำทัพบุกเข้า เขมรเพื่อบุกเมืองไซ่ง่อนของญวน เนื่องจากญวนมักเข้ามาแทรกแซงปลุกปั่นลาวและเขมร ซึ่งเป็นประเทศราชของสยาม ส่วนเจ้าพระยาพระคลัง (ตีศ) นั้นนำทัพเรือตีเมืองเขมรและหัวเมืองญวนชายทะเลอีกทางหนึ่ง

เส้นทางเดินทัพทางบกของเจ้าพระยาบดินทรเดชาครั้งไปเมืองเขมรนี้เอง กลายมาเป็นหัวข้อเสวนาของ สโมสรรศีกษ์วัฒนธรรม ครั้งล่าสุด ในชื่อ “ตามทางทัพสยาม ย่านดินพระนคร” ที่ผ่าถก

- แล้วทำไมต้องศึกษาเส้นทางเดินทัพโบราณ? ใครที่เกิดข้อสงสัยนี้ต้องลองฟัง ศานติ ภักดีคำ อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประธานมิตร ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์กัมพูชา เส้นทางเดินทัพ อีกทั้งยังสนใจในประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา
- คำอธิบายว่า เส้นทางที่เจ้าพระยาบดินทรเดชาใช้เดินทัพ ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นตอนเป็นเส้นทางเดินทัพ และหลังจากนั้นก็ไม่ได้หยุดใช้ไป เพราะปัจจุบันเส้นทางนี้คือประตูสู่ตะวันออกของไทย
- “สิ่งที่มีส่วนสำคัญภาวะทางรัฐ คือเส้นทางที่เราอาจไม่ได้ให้ความสนใจนัก” อาจารย์ศานติกล่าวก่อนจะอธิบายยาวๆ สรุปเป็นหัวข้ออย่างย่อได้ดังนี้
- ทาง 3 สาย สู่มืองเขมร เส้นทางทางบกที่เชื่อมไทยกับกัมพูชาในอดีต คาดว่า

มี 3 เส้นทาง

เส้นแรกคือ **เมืองพิมาย-พระนครศรียโคตรปุระ** ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เคยให้สร้างรอยตาศาลาและธรรมศาลา 17 แห่งตลอดเส้นทางนี้ คาดว่าเส้นทางนี้ใช้มานาน กรุงศรีอยุธยาเองก็น่าจะใช้เส้นทางนี้ยกทัพไปกรุงศรีโคตรปุระ ถนนตัดตรงจากเมืองพิมาย (จ.นครราชสีมา) เข้าสู่เมืองพนมรุ้ง (จ.บุรีรัมย์) แล้วเข้าช่องเขาในเทือกเขาพนมดงรัก ลงไปที่ราบลุ่มในประเทศกัมพูชา ตรงไปที่เมืองพระนครศรียโคตรปุระ เมื่อกัมพูช้าย้ายเมืองหลวงไปทางตอนใต้เส้นทางนี้จึงลดความสำคัญ

เส้นทางที่สองคือ **เมืองจันทบุรี-เมืองพระตะบอง** เกิดจากการขยายอิทธิพลของเขมร เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาที่ 1 ขยายอำนาจถึงจันทบุรี เมืองจันทบุรีเป็นเมืองท่าที่สำคัญ จึงเป็นไปได้ว่าเขมรอยากมีเมืองออกสู่ทะเล ซึ่งช่วงนั้นพูนันยัตติบริเวณปากแม่น้ำโขง จึงเป็นเหตุที่ทำให้เลือกขยายอิทธิพลมายังเมืองจันทบุรี

เส้นทางโบราณอีกเส้นคือ **เมืองปราจีนบุรี-เมืองพระตะบอง** เป็นเส้นทางที่สะดวกในการเดินทัพ เมื่อกัมพูช้าย้ายเมืองหลวงไปอยู่ทางตอนใต้ เส้นทางนี้มีความสำคัญตั้งแต่ยุคสมเด็จพระนเรศวรใช้เป็นเส้นทางเดินทัพ ครั้นตีเมืองละแวก กลายมาเป็นเส้นทางหลักที่เชื่อมระหว่างไทย-กัมพูชา และยิ่งทวีความสำคัญเมื่อรัชกาลที่ 1 โปรดให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (แบน) ปกครองเมืองพระตะบองและเสียมราฐ โดยขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ สองหัวเมืองนี้จึงกลายเป็นเมืองหัวเมืองสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ในด้านที่ติดกับกัมพูชา

● **จุดชนวนสงครามญวน**

ก่อนจะเกิดสงครามกับเวียดนาม เหตุชนวนเกิดมาจากการเข้าแทรกแซงประเทศราชของไทย ขณะนั้นหากมองความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา-เวียดนาม นั้นเป็นความสัมพันธ์แบบสามเส้า ไทยมองกัมพูชาเป็นประเทศราช แต่ทางกัมพูชาถือเป็นประเพณีการเมืองที่เมื่อมีการแย่งชิงอำนาจภายในจะมีการนำกำลังภายนอกเข้าไป เป็นเหตุให้ทางกัมพูชามีความสัมพันธ์กับทางเวียดนาม

ช่วงก่อนสิ้นรัชกาลที่ 1 **นักร้องจันทร์** หรือ **สมเด็จพระอุทัยราชา** ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์กัมพูชา มีเรื่องเล่าว่าท่านมาเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 1 แล้วโดนบริภาษต่อหน้า

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง ผู้คิดเขียนรายการ กับ ศ.ดร. กิติติกา วิทยากร

ธรรก้านลึงเก็บความไม่พอใจกลับไป จากนั้นรัชกาลที่ 1 เสด็จสวรรคต ปรากฏว่านักร้องจันทร์ส่งอนุชามาแทนคือ นักร้องต๋วงกับนักร้องค้อม รัชกาลที่ 2 จึงตั้งอนุชาทั้งสองคนนี้ให้เป็นวังหน้าและวังหลังของกัมพูชา โดยไม่ถามนักร้องจันทร์

● **เมื่อมองเชิงการเมือง นี่คือการตั้งเพื่อคนอำนาจ เพราะเริ่มเกิดความไม่ไว้ใจกัน**

“นักร้องจันทร์ยังไม่พอใจ มองว่าเป็นการแทรกแซง ลักพักก็เริ่มไม่ไว้ใจน้องชาย ท้ายสุดจึงมีปัญหากัน นักร้องจันทร์กำจัดขุนนางหลายคนที่เคยมีความสัมพันธ์กับไทย ฝ่ายนักร้องต๋วงจึงหนีมาที่เมืองโพธิสัตว์แล้วไม่กลับ นักร้องจันทร์ฟ้องมาที่กรุงเทพฯ รัชกาลที่ 2 จึงโปรดให้เจ้าพระยากรมหม่อมทองทัพนำทัพเข้ามาใกล้เกลี้ยข้อพิพาท นักร้องจันทร์รู้เรื่องจึงหนีไปไซ่ง่อน ที่สุดกองทัพญวนจึงต้องส่งตัวกลับมา ก่อนหน้านั้นไทยเห็นว่านักร้องจันทร์ไม่กลับจึงเผาเมืองบันทายเพชร นักร้องจันทร์จึงเลิกส่งบรรณาการให้ไทย ส่งให้แต่เวียดนาม ถือเป็นจุดที่ไทยเสียดกัมพูชาจากประเทศราชไป

“ส่วนลาว เจ้าอนุวงศ์เป็นคนโปรด ร.2 เป็นคนสนิท ร.3 ตอนที่ไม่มีเจ้าเวียงจันทน์ ร.3 สนับสนุนให้ตั้งเจ้าอนุวงศ์เป็นกษัตริย์เวียงจันทน์ ขณะที่ตอนนั้นลาวแบ่งเป็น 3 อาณาจักร ภายหลังตั้งโอรสเจ้าอนุวงศ์ไปครองจำปาสักด้วย นี่เป็นจุดเปลี่ยนอย่างหนึ่ง และเจ้าอนุวงศ์เห็นว่ากลุ่มคนลาวถูกกวาดต้อนมาในอีสาน เจ้าอนุวงศ์ก็ต้องการแยกตัวเป็นอิสระ และมีข่าวลือเรื่องการเข้ามาของอังกฤษ ทำให้เจ้าอนุวงศ์ยกทัพเข้ามา นำมาสู่สงครามเจ้าอนุวงศ์” ศานติกล่าว

ตอนนั้นที่วังหน้าปราบเวียงจันทน์ได้แล้ว เจ้าอนุวงศ์หนีไปเวียดนาม กลายเป็นว่าเวียดนามให้ท้ายทั้งลาวและกัมพูชาในสายตาของไทย

วัดพระพุทธไสยาจารย์ ที่กรุงพนมเปญ เจ้าพระยาบดินทรเดชาเคยปฏิสังขรณ์ไว้ พบจารึกเรื่องการบูรณะวัดเป็นภาษาไทย

● **เจ้าพระยาบดินทรยกทัพเขมรปราบญวน**

นับจากนั้นไทยจึงเกิดความคิดหาจังหวะดีตีเวียดนาม จน พ.ศ.2376 เกิดกบฏที่ไซ่ง่อน ถือเป็นจังหวะดีที่จะตีได้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพใหญ่นำทัพบุกเข้าทางเขมรเพื่อบุกเมืองไซ่ง่อน บรรจบกับทัพเรือซึ่งเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) เป็นแม่ทัพยกตีเมืองเขมรและหัวเมืองญวนชายทะเล ก่อนจะสมทบไซ่ง่อนพร้อมกัน

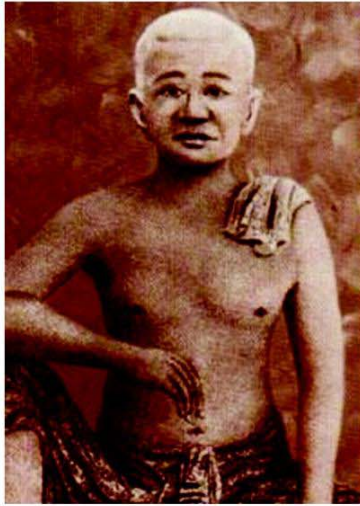
เส้นทางเดินทัพของเจ้าพระยาบดินทรเดชา ใช้เส้นทาง **เมืองปราจีนบุรี-เมืองพระตะบอง** โดยออกจากกรุงเทพฯตามแม่น้ำเจ้าพระยาไปเข้าคลองสำโรง เพื่อไปยังแม่น้ำบางปะกง ก่อนที่จะยกทัพทวนน้ำขึ้นไปที่ปากน้ำโยทยา เพื่อยกทัพไปยังเมืองปราจีนบุรี แล้วเข้าไปทางเมืองศรีโสภณ จนถึงเมืองพระตะบองซึ่งเป็นที่ตั้งทัพใหญ่ จากนั้นจึงเดินทัพลงไปเมืองโพธิสัตว์ เมืองกำพงฉนัง เมืองอุดงคัมขี เมืองกำพงหลวง เมืองพนมเปญ และเมืองโจดก เพื่อบรรจบกับกองทัพของเจ้าพระยาพระคลังที่ยกทัพมาทางเรือ

เมื่อทัพบกและทัพเรือถึงเมืองโจดก ปรีक्षाกันว่าจะตีค่ายญวนพร้อมกัน ปรากฏว่าทัพบกยกพลไปแล้ว ฝ่ายทัพเรือเจ้าพระยาพระคลังดื้อนทัพเรือเข้าไปตีทัพเรือญวนที่ตั้งขวางแม่น้ำ นายทัพเรือไม่ยอมเข้าสู่ ถอนสมอบแจวเข้าแอบตลิ่ง เจ้าพระยาพระคลังต้องลงเรือติดตามไล่เรือรบแต่ละลำให้ไปสู้กับญวน แต่พอล้อหลังเจ้าพระยาพระคลัง เรือที่ถอนสมอบขึ้นก็ทิ้งสมอบลงตลิ่งเก่า ท้ายสุดฝ่ายสยามพ่ายต้องถอยทัพกลับมาตั้งหลักที่พระตะบอง กลายเป็นสงครามยืดเยื้อ

● **กำเนิด ‘คลองแสนแสบ’**

เมื่อพระตะบองกลายเป็นศูนย์บัญชาการกองทัพหลัก

เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)

เจ้าพระยาบดินทรเดชาในศาลวัดแจ้ง
ปราจีนบุรี

รูปหล่อเจ้าพระยาบดินทรเดชา ที่วัด
จักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพฯ ถอดแบบมา
จากรูปปั้นที่เมืองอุดงจิมขัย

เรือทวนน้ำไปปากน้ำโยทะกา

“พ.ศ.2380 รัชกาลที่ 3 มีรับสั่งให้ตัดคลองเส้นใหม่
ภายหลังกลายเป็น **คลองแสนแสบ** เดิมเรียก **คลองบาง
ขนาก** เพราะตัดไปทะลุตำบลบางขนาก เมืองฉะเชิงเทรา
การขุดคลองนี้เจ้าพระยาบดินทรเดชาเข้ามารับหน้าที่
ควบคุมการขุดคลองต่อจากพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราช
โกษาธิบดี (ทัต บุนนาค) ที่รับผิดชอบอยู่ แต่ต้องยกทัพ
ไปปราบเหตุขบถเมืองไทรบุรี จึงเป็นที่รับรู้โดยทั่วกันว่า
เจ้าพระยาบดินทรเดชาเป็นผู้ควบคุมการขุดคลองแสน
แสบ” ศานติเล่า

อีกเกร็ดหนึ่งที่เก็บมาฝากคือ บริเวณหน้าวัดเทพศิลา
ในปัจจุบัน แถวโรงเรียนบดินทรเดชาเป็นจุดพักค้าง
คืนหลังเดินทัพออกจากกรุงเทพฯมาหนึ่งวัน ภายหลัง
คุณหญิงนครราชสีมา (เจือ สิงหนเสนี) ยกที่ดินตรงนี้ให้
กระทรวงศึกษาธิการ จนเป็นที่ตั้ง **โรงเรียนบดินทรเดชา
(สิงห์ สิงหเสนี)** ต่อมา

หลังการตัดคลองเพื่ออำนวยความสะดวก รัชกาลที่ 3 ยัง
ทรงโปรดให้ตั้งบ้านเรือนยกระดับหมู่บ้านให้เป็นเมือง เป็น
ระยะตามที่ซึ่งควรเป็นสถานีประมุขพล จัดการพักเสียบยง
อาหารและเครื่องยุทโธปกรณ์

สงครามญวนรบกันยืดเยื้อ 15 ปี ผลิตกันแพ้พลัด
กันชนะ ทั่วยุทธจักรเจราจาสงบศึกกันในปี พ.ศ.2389
เวียดนามยอมให้ไทยตั้งกษัตริย์กัมพูชาคือ **นักร้องคัง**
เจ้าพระยาบดินทรเดชาจึงจัดการพระราชพิธีปราบดาภิเษก
สมเด็จพระศรีวิกรม์รามโกศราธิบดี (นักร้องคัง) ขึ้นที่เมือง
อุดงจิมขัย ในปี พ.ศ.2390

ด้วยเหตุนี้หลังจบศึกญวน ปี พ.ศ.2392 เจ้าพระยา
บดินทรเดชากลับมากองทัพฯ ติดเชื้อไข้ป่วงที่กำลังระบาด
ถึงแก่กรรม นักร้องคังจึงสร้างรูปเหมือนเจ้าพระยา
บดินทรเดชาที่เมืองอุดงจิมขัยและทำพิธีเซ่นไหว้ทุกปี

เรื่องเล่าโดยจาก **ศานติ ภักดีคำ** เรื่องเส้นทางเดินทัพ
ขยายภาพให้เห็นเรื่องราวประวัติศาสตร์การศึกสงคราม
ยุคนั้น มาจนถึงประโยชน์ที่ส่งต่อมาถึงปัจจุบัน กลายเป็น
“**เส้นทางสายตะวันออก**” ที่มีการพัฒนาถนนและเมือง
สร้างแหล่งการค้าชายแดน

สะท้อนภาพความสัมพันธ์ช่วงหนึ่งที่เชื่อมโยงระหว่าง
ประเทศไทยกับกัมพูชาไปจนถึงเวียดนาม

คืออีกหนึ่ง “**ประตู**” ที่เปิดอารยธรรม
อาเซียน

วงนา วรรณยางกูร

ทั้งไพร่พลไว้ จำเป็นต้องลำเลียงเสบียงและคน รัชกาล
ที่ 3 เล็งเห็นว่าเป็นการทำศึกยืดเยื้อ จึงปรับปรุงเส้นทาง
เพราะเส้นทางที่ใช้อยู่ในขณะนั้นทำให้เสียเวลาหลายวัน
โดยเฉพาะช่วงคลองสำโรงออกแม่น้ำบางปะกง แล้วพาย